

Përmbledhje ekzekutive

HAPJA E NJË FAQEJE – ARMËT E VOGLA DHE TË LEHTA NË SHQIPËRI, është një raport i përfundimeve të studimit të kryer mbi armët e vogla dhe të lehta dhe mbi çështjet e sigurisë në Shqipëri nga periudha prill deri në shtator 2005. Studimi u krye nga organizata joqeveritare me seli në Londër, Saferworld.

Raporti është një kontribut drejt zhvillimit të një politike reaguese ndaj problemit të dukshëm të AVL-ve me të cilin është duke u përballuar Republika e Shqipërisë pas krizës së 1997-ës gjatë së cilës qindra-mijra armë u grabitën nga magazinat e shtetit. Ai pasqyron arritjet e deritanishme të Qeverisë Shqiptare, organizatave ndërkombëtare dhe të shoqërisë civile në luftën ndaj AVL-ve dhe identifikon sfidat që ende shtrihen para tyre. Përfundimet kryesore të raportit u shqyrtuan gjatë një serie takimesh me një numër të madh zyrtarësh nga Qeveria Shqiptare dhe organizatat ndërkombëtare dhe gjithashtu gjatë një tavoline të rrumbullakët ndër-ministore në Tetor 2005. Raporti final reflekton komentet e marra gjatë këtyre konsultimeve. Një letër e veçantë udhëzuese që përmban rekomandimet e ekipit të studimit për rritjen e kontrollit të AVL-ve është shtuar si një dokument shoqërues i këtij raporti dhe është paraqitur për tu përdorur nga Qeveria Shqiptare.

Përfundimet kryesore të raportit janë si më poshtë:

Impakti i perceptuar i armëve të vogla dhe të lehta (AVL)

- Edhe pse impakti direkt i AVL-ve në krimin dhe shëndetin publik ka qenë një problem shqetësues në fund të viteve 1990, numri i fatkeqësive që i atribuohen keqpërdorim të armëve ka rënë në mënyrë konsistente që atëherë.
- Një e treta e qytetarëve shqiptarë mendon se është e pranueshme të mbash një armë kur nuk zbatohet ligji, kur ka mungesë stabiliteti politik ose sepse kanë të tjerët. Motivet e tjera të përhapura për mbajtjen e armëve përfshijnë frikën nga mungesa e stabilitetit politik dhe një nevojë të perceptuar për hakmarrje
- Megjithë progresin në trajtimin e gjaksive, lindja dhe rëndësia e tyre e vazhdueshme në shoqërinë shqiptare është një çështje shqetësuese dhe një nxitës domethënës për përdorimin e armëve
- Mosmarrëveshjet mbi pronat, xhelozia, alkoli dhe depresioni janë arsytet e cituara më shpesh në median shqiptare si arsye që bëjnë që njerëzit t'i drejtohen përdorimit të armëve të zjarrit
- Shumë shqiptarë janë të vetëdijshëm se mbajtja e armëve sjell rreziqe, megjithatë kjo dijeni nuk shërben mjaftueshëm si një nxitës për shumë zotërues armësh pa leje që t'i dorëzojnë armët e tyre gjatë amnistive të dhëna nga qeveria. Kjo tregon se shumë shqiptarë janë mësuar tashmë me praninë e armëve në shtëpitë dhe komunitetet e tyre
- Shumë vrasje në Shqipëri kryhen duke përdorur armë zjarri dhe shumica e tyre ndodhin brenda familjes

- Djemtë adoleshentë dhe në të njëzetat janë grupi që ka më shumë të ngjarë të përfshihet keqpërdorimin e Armëve të Vogla dhe të Lehta.
- AVL-të shpesh përdoren për të kryer akte dhune brenda familjes dhe, sipas grupeve të grave, dhuna në familje është një problem serioz të cilit nuk i është dhënë vlerësim i mjaftueshëm nga institucionet e zbatimit të ligjit dhe ato të drejtësisë
- Raportet e medias tregojnë se në disa raste, punonjësit e policisë dhe rojat private të sigurisë kanë abuzuar me armët e dhëna nga punëdhënësit e tyre ndërsa kanë qënë jashtë shërbimit
- Historikisht, mbajtja e varfër e të dhënave nga policia, spitalet, zyrat e mjekëve ligjorë dhe gjykatat pengon analizën krahasuese dhe zhvillimin e reagimeve të bazuara në prova të politikave ndaj problemeve të AVL-ve. Metodatat e përdorura për të përpiluar informacionin gjithashtu variojnë, dhe cilësia e të dhënave zyrtare mbi plagosjet e lidhura me armët e të zjarrit ndryshon përgjatë vendit.

Shpërndarja e AVL-ve brenda Shqipërisë

- Duke bashkëpunuar me organizata ndërkombëtare dhe të shoqërisë civile, Qeveria Shqiptare ka ndihmuar në inicimin e përqasjeve të reja për mbledhjen e armëve si përqasja 'armët në këmbim të zhvillimit e cila që atëherë është ndërmarrë në të gjithë botën.
- Megjithë afërsisht një dhjetëvjeçar të organizimit të aktiviteteve të grumbullimit të AVL-ve gjatë të cilit rreth janë mbledhur rreth 200,000 armë nga civilët është llogatritur se një numër i ngjashëm i AVL-ve pa leje (rreth 200,000 copë) është akoma në duart e civilëve.
- Ka një perceptim të përhapur mes publikut të gjërë se politikanët dhe biznesmenët kanë akses të lehtë tek AVL-të.
- Përvec armëve të demonstruara nga policia dhe ushtria, AVL-të zakonisht janë më të dukshme për publikun gjatë festave.
- Riorganizimi i vazhdueshëm i Forcave të Armatosura shqiptare e ka vështirësuar identifikimin si të numrit të armëve të kërkuara për shërbim në një kohë të caktuar dhe numrin e njësive të tepërta të mbajtuara aktualisht nëpër magazina. Megjithatë, është llogaritur se ushtria aktualisht mban rreth 80–140,000 njësi AVL të tepërta
- Ekziston një treg i paligjshëm ruajtjeje dhe sigurie fizike, parallel me atë të rregulluar nga shteti. Në tregun e paligjshëm, individët vihen në dispozicion si roja sigurie kundrejt pagesës, duke sfiduar kështu kompanitë e regjistruara të ruajtjes dhe sigurisë fizike
- Nën kornizën aktuale ligjore rojet private të sigurisë lejohet të përdorin pushkë luftarake në punën e tyre. Armët luftarake janë të papërshtatshme për qëllime të këtylla dhe Ministria e Brendshme ka plane për të kufizuar përdorimin e tyre në të ardhmen.
- Pavarësisht nga rregulloret e Ministrisë së Brendshme lidhur me magazinimin e armëve dhe municioneve, ende ka raste në të cilat zotëruesit shqiptarë të armëve i ruajnë këto armë në një mënyrë të pasigurt.

Menaxhimi dhe siguria e rezervave

- Forcat e Armatosura Shqiptare kanë reduktuar në mënyrë të konsiderueshme numrin e depove magazinuese nga 167 në 1998–ën në 57 në 2005, duke përmirësuar kështu sigurinë e rezervave. Megjithatë edhe pse shumë nga depot e magazinimit të Ministrisë së Mbrojtjes përdorin procedura të sigurimit të rezervave, nuk ka asnjë qendër të vetme që të jetë tërësisht konform standarteve të kërkuara për sigurinë dhe menaxhimin efektiv të rezervave
- Si pasojë e mbingarkimit historik dhe zhvendosjes së stokeve të vjetra Ministria e Mbrojtjes klasifikon aktualisht gjysmën e të gjitha depove të saj të municionit si të një rreziku të lartë për detonim. Kjo paraqet një kërcënim serioz për shëndetin publik, veçanërisht në lidhje me faktin se vëndet e banimit nganjëherë janë ndërtuar në

mënyrë të rrezikshme pranë vendeve të rezervave dhe magazinimit, në kundërshtim me ligjet e planifikuara

- Një nivel i panjohur rreziku paraqitet nga pakot “e përziera” të municionit të pasisteluar i dorëzuar gjatë grumbullimeve të armëve që ende nuk është ndarë sipas tipit dhe si rrjedhojë nuk mund të magazinohet sipas shkallës të rrezikut.
- Pavarësisht zbatimit të një sistemi llogarie elektronik për AVL-të në Ministrinë e Brendshme, njësitë e forcave të armatosura dhe ministritë e tjera ende mbështeten te metodat e llogaritjes të bazuara në letër, të cilat janë të ngadalta, të vështira për t’u krahasuar dhe nganjëherë të pasakta. Në këto kushte, ka të ngjarë që të mos zbulohet ndonjë vjedhje e rezervave.
- Megjithë ekzistencën e rregullave dhe procedurave të përgjithshme të zhvilluara për forcat policore dhe ushtarake mbi magazinimin e sigurt, në disa raste, inventaret dhe magazinimet brenda kompanive të ruajtjes dhe sigurisë fizike duken të papërshtatshme. Kjo lejon që AVL-të të shkëmbehen midis rojave pa plotësuar dokumentacionin e nevojshëm dhe nganjëherë lejohet që armët të merren në shtëpi, në kundërshtim me ligjin

Grumbullimi i AVL-ve dhe municioneve

- Iniciativa pasuese të grumbullimit të armëve janë ndërmarrë në Shqipëri që prej vitit 1997 me sukses të dukshëm, duke çuar në dorëzimin nga publiku të më shumë se 200,000 armëve pa leje
- Megjithatë, ciklet e vazhdueshme të grumbullimit të armëve krijuan disa probleme, duke përfshirë:
 - ‘lodhjen nga grumbullimi’ midis publikut, policisë dhe komunitetit ndërkombëtar
 - konfuzion mes publikut në lidhje me rregullat mbi mbajtjen dhe grumbullimin e armëve
 - zbatim jo të rregullt të legjislacionit ekzistues mbi zotërimin nga civilet nga autoritetet

Shkatërrimi i AVL-ve dhe municioneve

- Deri tani është bërë një progres i kënaqshëm për shkatërrimin e AVL-ve dhe municioneve. Gjatë katër-pesë vitet e fundit janë shkatërruar më shumë se 140,000 armë dhe 22,000 ton municione
- Megjithë angazhimet për të shkatërruar armët e tepërta të ndërmarrë ndaj një sërë organizatash dhe forumesh ndërkombëtare, duke përfshirë Organizatën për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë (OSBE) dhe Kombet e Bashkuara, teprica të konsiderueshme armësh (diku në rëndin prej 80–140,000 njësisish) dhe municionesh mbeten në magazina, pa treguar se kur ose në ç’mënyrë do të shkatërrohen
- Prodhimet e mbetjeve toksike të krijuara si nënprodukte të shkatërrimit të municioneve nuk janë menaxhuar gjithmonë me synimin për të minimizuar impaktin mjedisor.
- Disa njësi të Asgjësimit të Eksplozivëve të Artilerisë brenda Forcave të Armatosura janë trajnuar vetëm për shkatërrimin e një artikulli të veçantë, e megjithatë ata kryejnë shkatërrime të një shkalle të gjërë, pa njohuritë ose pajisjet e nevojshme. Duke vepruar kështu, ato paraqesin një kërcënim serioz për sigurinë e publikut.

Transfertat ndërkombëtare të AVL-ve dhe armëve të tjera konvencionale

- Duke pranuar që zbatimi i legjislacionit dhe rregulloreve kombëtare për kontrollin e transfertave të armëve ka qenë historikisht i dobët, Qeveria Shqiptare është përpjekur të prezantojë rregullore të reja dhe të përmirësuara në këtë fushë. Megjithatë edhe pse është hartuar një ligj i ri dhe i përmirësuar mbi importin dhe eksportin e mallrave ushtarake, ai ende nuk është miratuar nga parlamenti

- Shkalla në të cilën sistemi i kontrollit të eksportit të armëve në Shqipëri përputhet me angazhimet ndërkombëtare të vendit nuk është e qartë, për shkak të mungesës së transparencës nga ana e Qeverisë në këtë fushë.
- Meqënëse Shqipëria ka përfaqësi të kufizuara diplomatike nëpër botë aktualisht ka një fushë shumë të ngushtë veprimi për të siguruar verifikimin efektiv të post-eksportit dhe të përputhshmërisë me çertifikatat e end-userave,

Trafikimi dhe krimi i organizuar

- Shqipëria merr pjesë në një sërë inisiativash rajonale për anti-trafikun, sigurinë e kufirit dhe kundër krimit të organizuar. Shkëmbimet e suksesshme të informacionit mbi trafikun e AVL-ve përmes këtyre kanaleve kanë rezultuar të efektive, edhe për shkak të mbështetjes së profilit të lartë që Qeveria Shqiptare ka dhënë ndaj tyre.
- Sipas Ministrisë së Brëndshme, shumë AVL pa leje të konfiskuara nga policia gjatë punës së saj, më tepër janë trafikuar në vënd sesa kanë patur origjinen nga stoqet e qeverisë shqiptare
- Tipi i artikujve të trafikuar brenda dhe jashtë Shqipërisë ka ndryshuar që prej vitit 2002, me më pak pushkë jo-automatike dhe AK47 të kapura dhe me një numër në rritje të predhave dhe bombave të detonuara të komanduara celularë të konfiskuara.

Drejtësia dhe zbatimi i ligjit

- Kapaciteti i institucioneve të zbatimit të ligjit për të luftuar armëmbajtjen pa leje dhe krimin me AVL është rritur me kalimin e kohës së bashku me reformat për shërbimin kombëtar të policisë, përfshirë prezantimin e njëjësive dhe strategjive të reja të specializuara në anti-trafik dhe një përpjekje për të adoptuar metoda të policimit në komunitet.
- Sipas ligjit aktual mbi mbajtjen e AVL-ve, një sasi e konsiderueshme e atyre civilëve që zotërojnë armë të paregjistruara janë objekt i ndjekjes penale. Natyra e ashpër e këtij ligji, në një shoqëri e cila pranon mbajtjen e armëve, i pengon punonjësit e policisë në bërjen e arrestimeve dhe disa gjykatës në dhënien e dënimeve të specifikuara në Kodin Penal. Për më tepër, sistemi i burgjeve nuk ka kapacitet për të trajtuar rritjen masive të burgosurve që do të sillte zbatimi strikt i Kodit Penal
- Ekziston një shkallë konfuzioni mes qytetarëve dhe disa nëpunësve të zbatimit të ligjit rreth bazës ligjore për mbajtjen dhe grumbullimin e armëve. Kjo jo vetëm pengon zbatimin efektiv të ligjit në këtë fushë, por mund të kontribuojë në akuzat që punonjësit e policisë dhe gjykatësit kanë qënë objekt mitmarrjeje në shkëmbim të mosarrestimit ose ndjekjes penale të civilëve që zotërojnë armë pa leje

Koordinimi, vazhdueshmëria dhe zhvillimi i politikave

- Qeveria Shqiptare u përgjigj menjëherë dhe vendosmërisht ndaj grabitjes kombëtare të armëve në 1997-ën duke ngritur një komision ndër-departmental të nivelit të lartë për të koordinuar mbledhjet pasuese të armëve
- Përpjekjet më të fundit të Qeverisë Shqiptare për të zbatuar një përgjigje të koordinuar ndaj problemeve të AVL-ve dhe sigurisë në vënd janë penguar nga mungesa e një koordinimi ndër-ministor dhe ndër-departmental dhe ndryshimet e stafit të nivelit të lartë në institucionet qeveritare
- Efektiviteti i mbështetjes ndërkombëtare për aktivitetet e kontrollit të AVL-ve në Shqipëri ka rënë me disa pikë gjatë dekadës së shkuar, si rezultat i koordinimit të dobët midis agjensive ndërkombëtare dhe donatorëve dhe mungesës së angazhimit të qëndrueshëm
- Megjithëse ka bërë progres në kontrollin e brëndshëm të AVL-ve, Qeveria e Shqipërisë shpesh ka mbetur në prapaskenë në zhvillimin e politikave dhe rregulloreve ndërkombëtare, dhe si rezultat shtetet e tjera nuk kanë përfituar nga përvoja e konsiderueshme e vendit